

**Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 Α (2)
της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967
για το Καθεστώς των Προσφύγων**

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η «δίωξη λόγω γένους» είναι ένας όρος χωρίς νομικό περιεχόμενο. Χρησιμοποιείται περισσότερο για να υποδηλώσει μια σειρά διαφορετικών ισχυρισμών όπου το φύλο αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες επικεντρώνονται ειδικότερα στην ερμηνεία του ορισμού του πρόσφυγα, όπως περιλαμβάνεται στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (στο εξής αποκαλούμενη «Σύμβαση του 1951»), από τη σκοπιά του γένους και αναλύουν κάποιες διαδικαστικές πρακτικές προκειμένου να διασφαλίζουν την προσήκουσα σημασία στις γυναίκες αιτήσεις άσυλο στο πλαίσιο εφαρμογής της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και την αναγνώριση των ισχυρισμών δίωξης που στηρίζονται στο γένος.

2. Στα πλαίσια της ακριβούς εκτίμησης των ισχυρισμών ασύλου είναι πλέον καθιερωμένη η αρχή, σύμφωνα με την οποία ο ορισμός του πρόσφυγα πρέπει να ερμηνεύεται ολοκληρωμένα, ως σύνολο, αποδίδοντας προσοχή στις ενδεχόμενες διαστάσεις του γένους, ως δικαιολογητικής βάσης δίωξης. Αυτή την προσέγγιση υποστηρίζει η Γενική Συνέλευση καθώς και το Πρόγραμμα της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή¹.

3. Προκειμένου να κατανοηθεί η φύση της οφειλόμενης στο γένος δίωξης, είναι ουσιαστικό να ορισθούν και να διακριθούν οι όροι «γένος» και «φύλο». Το γένος αναφέρεται στη σχέση αντρών και γυναικών με βάση τις κοινωνικά ή πολιτισμικά δομημένες και καθορισμένες ταυτότητες, τα καθεστώτα, τους ρόλους και τις ευθύνες που ανατίθενται στο ένα φύλο ή στο άλλο, ενώ το φύλο είναι βιολογικός καθορισμός. Το γένος δεν είναι στατικό ή απaráλλακτο, αλλά αποκτά νόημα κοινωνικά και πολιτισμικά με την πάροδο του χρόνου. Οι ισχυρισμοί ασύλου που αναφέρονται στο γένος μπορεί να προβληθούν είτε από άντρα είτε από γυναίκα, αν και λόγω των ιδιαίτερων τύπων της δίωξης συνήθως υποβάλλονται από τις γυναίκες. Σε κάποιες περιπτώσεις το φύλο

¹ Στο Πόρισμα που υιοθέτησε η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες τον Οκτώβριο του 1999 (Πόρισμα Νο. 87) «υπογράμμισε με ικανοποίηση τις ιδιαίτερες προσπάθειες που έχουν καταβάλει τα κράτη για να ενσωματώσουν το στοιχείο του γένους, ως δικαιολογητικής βάσης δίωξης, στις πολιτικές ασύλου, στους κανονισμούς και στις πρακτικές, ενθάρρυνε τα κράτη, την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και άλλους ενδιαφερόμενους παράγοντες να προάγουν την αποδοχή αυτού του λόγου δίωξης και να περιλάβουν στις θετικές προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα την έννοια της δίωξης που οφείλεται στο γένος ή που πραγματώνεται με την άσκηση σεξουαλικής βίας, περαιτέρω ενθάρρυνε την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και άλλους ενδιαφερόμενους παράγοντες να αναπτύξουν, να προάγουν και να εφαρμόζουν κατευθυντήριες αρχές, κώδικες συμπεριφοράς και προγράμματα κατάρτισης με θέμα τη δίωξη λόγω γένους, προκειμένου να στηρίξουν και να ενισχύσουν την ευθύνη για την εφαρμογή των σχετικών πολιτικών στο προσφυγικό πλαίσιο». Σχετικά είναι επίσης τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής Νο. 39 «Γυναίκες Πρόσφυγες και Διεθνής Προστασία» (1985), Πόρισμα Νο. 73 «Προστασία των Προσφύγων και Σεξουαλική Βία» (1993), Πόρισμα Νο. 77 «Πόρισμα για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων εν γένει» (1995), Πόρισμα Νο. 79 «Πόρισμα για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων εν γένει» (1996) και Πόρισμα Νο. 81 «Πόρισμα για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων εν γένει» (1997).

του αιτούντα άσυλο μπορεί να αποτελεί το επίκεντρο της δίωξης που υπέστη ή που φοβάται ότι θα υποστεί, οπότε ο υπεύθυνος να αποφασίσει επί της υπόθεσης υποχρεούται να συνεκτιμήσει αυτό το στοιχείο κατά την αξιολόγηση των ισχυρισμών ασύλου. Σε άλλες όμως ο φόβος δίωξης που επικαλείται κάποια γυναίκα αιτούσα άσυλο μπορεί να μην σχετίζεται με το φύλο. Οι ισχυρισμοί δίωξης που στηρίζονται στο γένος περιλαμβάνουν κυρίως, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν περιορίζονται, πράξεις σεξουαλικής βίας, οικογενειακής/οικιακής βία, καταναγκαστικού οικογενειακού προγραμματισμού, γυναικείας κλειτοριδεκτομής, τιμωρίας για παραβίαση των κοινωνικών ηθών και διακριτικής μεταχείρισης των ομοφυλόφιλων.

4. Η υιοθέτηση της ερμηνείας της Σύμβασης του 1951 που εμπεριέχει και το γένος ως δικαιολογητική βάση του φόβου δίωξης δεν σημαίνει ότι όλες οι γυναίκες έχουν αυτόματα δικαίωμα να αναγνωριστούν πρόσφυγες. Ο αιτών άσυλο πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποδείξει ότι έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων.

II. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΩΞΗΣ ΛΟΓΩ ΓΕΝΟΥΣ

A. ΓΕΝΙΚΑ

5. Ιστορικά, ο ορισμός του πρόσφυγα ερμηνευόταν υπό το πρίσμα των εμπειριών των αντρών, οδηγώντας στην μη αναγνώριση αρκετών περι ασύλου ισχυρισμών που προβάλλονταν από τις γυναίκες και τους ομοφυλόφιλους. Όμως, την τελευταία δεκαετία αναπτύχθηκαν σημαντικά στη νομολογία, στην γενικότερη κρατική πρακτική και στην ακαδημαϊκή σκέψη και έκφραση η ανάλυση και η κατανόηση του φύλου και του γένους στο προσφυγικό πλαίσιο. Αυτές οι εξελίξεις σημειώθηκαν παράλληλα και στηρίχθηκαν από την ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και από τους σχετικούς τομείς του διεθνούς δικαίου², συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα και το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου³. Για παράδειγμα, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι επιβλαβείς πρακτικές που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να δικαιολογηθούν με ιστορικούς, παραδοσιακούς, θρησκευτικούς ή πολιτισμικούς λόγους.

6. Αν και το γένος δεν αναφέρεται ρητά στον ορισμό του πρόσφυγα, είναι ευρέως αποδεκτό ότι μπορεί να επηρεάσει ή να επιβάλει τον τύπο της δίωξης ή της βλάβης που υποφέρει το θύμα και τους λόγους της μεταχείρισης αυτής. Ο ορισμός του πρόσφυγα, προσηκόντως ερμηνευμένος,

² Πρόκειται κυρίως για την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948), το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (Ν. 2462/1997), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (Ν. 1532/1985), τη Σύμβαση για τα Πολιτικά Δικαιώματα της Γυναίκας (Ν. 2620/1953), τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Ν. 1782/1988), τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2101/1992) και ιδιαίτερα για τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών (Ν. 1342/1983) και για το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (Ν. 2952/2001). Σχετικά κείμενα περιφερειακής εμβέλειας είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ν.Δ. 53/1974) καθώς και οι Αμερικάνικη Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1969) και το Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών (1981).

³ Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Ν. 3003/2002, ΦΕΚ 75, τ. Α') «εγκλήματα πολέμου» είναι μεταξύ άλλων «ο βιασμός, η γενετήσια δουλεία, ο εξαναγκασμός σε πορνεία, ο εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, όπως ορίζεται στο άρθρο 7 παρ. 1 στ), ο εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σοβαρή παραβίαση των Συμβάσεων της Γενεύης». Σύμφωνα δε με το άρθρο 7 παρ. 1 στ) «εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη» σημαίνει τον παράνομο περιορισμό γυναίκας που κατέστη έγκυος δια της βίας, με την πρόθεση να επηρεαστεί η εθνική σύνθεση οποιουδήποτε πληθυσμού ή να πραγματοποιηθούν άλλες σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Ο ορισμός αυτός δεν μπορεί καθι�ονδήποτε τρόπο να ερμηνευθεί ως επηρεάζων τις εθνικές νομοθεσίες που αφορούν την εγκυμοσύνη».

καλύπτει κατά συνέπεια τους ισχυρισμούς που στηρίζονται στο γένος. Έτσι, δεν υπάρχει ανάγκη να προστεθεί ένας συμπληρωματικός λόγος δίωξης στον ορισμό της Σύμβασης του 1951.

7. Στην προσπάθεια εφαρμογής των κριτηρίων του ορισμού του πρόσφυγα στα πλαίσια της διαδικασίας αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας στο πρόσωπο του αιτούντα βαρύνουσα σημασία έχουν η ολιστική προσέγγιση των αξιολογήσεων των ισχυρισμών ασύλου και όλων των ειδικότερων περιστάσεων της υπόθεσης. Βασιζόμενος στη συνέντευξη για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ο υπεύθυνος να αποφασίσει επί του αιτήματος ασύλου υποχρεούται να σκιαγραφήσει τη συνολική εικόνα της προσωπικότητας του αιτούμενου προστασία από τη δίωξη, του υποβάθρου και των προσωπικών του εμπειριών και να αξιολογήσει όλα τα στοιχεία της υπόθεσης στα πλαίσια της ανάλυσης και της επίκαιρης – ενημερωμένης γνώσης του, που αφορά στις ιστορικές, γεωγραφικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της χώρας καταγωγής του. Η μέθοδος των γενικεύσεων για τις γυναίκες ή για τους άντρες δεν βοηθούν, αντίθετα, καίριες διαφορές, σημαντικές για κάποια υπόθεση, μπορεί να παραγνωριστούν.

8. Τα στοιχεία του ορισμού που αναλύονται στη συνέχεια είναι αυτά που απαιτεί η ερμηνεία που αφορά στη δίωξη λόγω γένους. Άλλα κριτήρια (για παράδειγμα η παρουσία εκτός της χώρας καταγωγής) παραμένουν βέβαια άμεσα σχετιζόμενα με την ολιστική αξιολόγηση της αίτησης ασύλου. Στο παρόν έγγραφο η χρήση του όρου «γυναίκα» περιλαμβάνει και τα «κορίτσια».

B. ΒΑΣΙΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΣ ΦΟΒΟΣ ΔΙΩΞΗΣ

9. Η αξιολόγηση του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης εξαρτάται από τις ειδικότερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης. Αν και οι γυναίκες και οι άντρες που ζητούν άσυλο μπορεί να υποφέρουν από τις ίδιες μορφές επιβλαβούς μεταχείρισης, μπορεί να αντιμετωπίζουν επίσης τύπους δίωξης που προσιδιάζουν στο φύλο τους. Το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το διεθνές ποινικό δίκαιο ορίζουν με σαφήνεια ποιες πράξεις παραβιάζουν την ανθρωπινή αξιοπρέπεια και υπόσταση, όπως είναι για παράδειγμα η σεξουαλική βία, και μάλιστα τις χαρακτηρίζουν «σοβαρές» θεωρώντας ότι συνιστούν δίωξη⁴. Με αυτή την έννοια το διεθνές δίκαιο μπορεί να συνδράμει τους υπεύθυνους να αποφασίσουν επί των αιτημάτων ασύλου όταν καλούνται να καθορίσουν τη διωκτική φύση μιας συγκεκριμένης πράξης. Αναμφίβολα, ο βιασμός και άλλες μορφές βίας που οφείλονται στο γένος, όπως είναι η συζυγική και η οικιακή βία, η κλειτοριδεκτομή και το δουλεμπόριο είναι πράξεις που προκαλούν πόνο και δυστυχία – τόσο σε ψυχικό όσο και σε σωματικό επίπεδο – και έχουν χρησιμοποιηθεί ως μορφές δίωξης, είτε από κρατικά είτε από μη κρατικά όργανα.

10. Στα πλαίσια της αξιολόγησης των αιτήσεων ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω γένους καθοριστικής σημασίας είναι **ο χαρακτηρισμός αυτού καθεαυτού του νόμου ως διωκτικού** ειδικά επειδή η νομοθεσία μπορεί να προέρχεται από παραδοσιακούς ή πολιτισμικούς κανόνες και πρακτικές που δεν συμφωνούν κατ' ανάγκη με τα διεθνή πρότυπα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως, όπως σε όλες τις περιπτώσεις, ο αιτών άσυλο πρέπει να αποδείξει ότι ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης προέρχεται από την εφαρμογή αυτού του νόμου. Για παράδειγμα οι προαναφερόμενες σκέψεις δεν αφορούν αιτούντες άσυλο που κατάγονται από χώρες όπου ο διωκτικός νόμος αν και ισχύει δεν εφαρμόζεται.

11. Ενδέχεται το ενδιαφερόμενο κράτος να αντιπαρέρχεται ή να ανέχεται ή να μην μπορεί να σταματήσει αποτελεσματικά **μια διωκτική πρακτική** (για παράδειγμα την κλειτοριδεκτομή) **την οποία όμως έχει απαγορεύσει**. Σε αυτές τις περιπτώσεις η πρακτική συνεχίζει να αποτελεί δί-

⁴ Βλέπε παράγραφο 51 του *Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html>

ωξη. Η υιοθέτηση νομοθεσίας που απαγορεύει ή καταγγέλλει κάποιες διωκτικές πρακτικές δεν επαρκεί για την αξιολόγηση ως ανίσχυρου του περί ασύλου ισχυρισμού.

12. Δίωξη μπορεί να αποτελεί **η τιμωρία ή η ποινή**, που επιβάλλεται για τη μη συμμόρφωση σε μια πολιτική ή για την παράβαση ενός νόμου, όταν είναι δυσανάλογη και συνιστά διακριτική λόγω γένους μεταχείριση⁵. Ακόμα και όταν ο νόμος αφορά όλον τον πληθυσμό, οι περιστάσεις της τιμωρίας ή της μεταχείρισης δεν μπορεί να είναι τόσο αυστηρές ώστε να θεωρούνται δυσανάλογες με στο σκοπό του νόμου. Κατά συνέπεια, μπορεί να συνιστά δίωξη η αυστηρή τιμωρία των γυναικών που παραβαίνοντας το νόμο παραβιάζουν τα κοινωνικά ήθη της κοινότητάς τους.

13. Ακόμα και **όταν οι νόμοι ή οι πολιτικές έχουν δικαιολογημένους και θεμιτούς σκοπούς**, οι μέθοδοι εφαρμογής τους, που δημιουργούν ουσιαστικά προκαταλήψεις σε βάρος των ενδιαφερομένων προσώπων, συνιστούν δίωξη. Για παράδειγμα, είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο οικογενειακός προγραμματισμός αποτελεί την κατάλληλη αντιμετώπιση των πληθυσμιακών πιέσεων. Όμως, η υλοποίηση παρόμοιων πολιτικών, με την επιβολή του μέτρου αναγκαστικών εκτρώσεων και στείρωσεων, μπορεί να παραβιάζει θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Αυτές οι πρακτικές, παρά το γεγονός ότι μπορεί να εφαρμόζονται στο πλαίσιο του νόμιμου πλαισίου, αναγνωρίζονται ως σοβαρές παραβιάσεις και θεωρείται ότι αποτελούν δίωξη.

Διακριτική μεταχείριση που συνιστά δίωξη

14. Ενώ είναι ευρέως αποδεκτό ότι η «απλή» διακριτική μεταχείριση δεν μπορεί υπό φυσιολογικές συνθήκες να αποτελεί δίωξη ένας τύπος διάκρισης ή λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης μπορεί, σωρευτικά, να αποτελεί δίωξη και να δικαιολογεί τη διεθνή προστασία. Πληρούνται οι προϋποθέσεις της δίωξης όταν τα μέτρα της διακριτικής μεταχείρισης καταλήγουν σε συνέπειες ουσιωδώς επιβλαβείς για τον ενδιαφερόμενο που τα υφίσταται, όπως για παράδειγμα σοβαροί περιορισμοί του δικαιώματος να κερδίζει κάποιος τα προς το ζην, να ασπάζεται τη θρησκεία της επιλογής του ή να έχει πρόσβαση στις διαθέσιμες εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

15. Καθοριστικής σημασίας για τους ισχυρισμούς δίωξης η οποία οφείλεται στο γένος είναι η ανάλυση των μορφών της διακριτικής μεταχείρισης από τις οποίες υποφέρουν οι πολίτες του κράτους καταγωγής το οποίο παραλείπει να τους προστατεύσει από κάποιες μορφές βλάβης. Εάν το κράτος, επικαλούμενο πολιτική ή πρακτική, δεν αναγνωρίζει δικαιώματα ή δεν παρέχει προστασία από σοβαρές παραβιάσεις, τότε μπορεί να συνιστά δίωξη η διακριτική μεταχείριση που συνίσταται στην παράλειψη προστασίας και προκαλεί σοβαρή βλάβη της οποίας ο αυτοργός παραμένει ατιμώρητος. Σε αυτό το πλαίσιο αναλύονται για παράδειγμα συγκεκριμένες υποθέσεις οικιακής βίας ή παραβίασης του σεξουαλικού προσανατολισμού.

Δίωξη λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού

16. Οι περί ασύλου ισχυρισμοί που στηρίζονται στο διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό εμπεριέχουν το στοιχείο του γένους. Η σεξουαλικότητα ή οι σεξουαλικές επιλογές του αιτούντα άσυλο μπορεί να αναφέρονται άμεσα στην ανάγκη προστασίας του όταν έχει υποστεί διωκτική (συμπεριλαμβανομένης της διακριτικής) μεταχείριση λόγω της σεξουαλικότητάς του ή των σεξουαλικών επιλογών του. Σε αρκετές παρόμοιες υποθέσεις ο αιτών άσυλο αρνήθηκε να προσχωρήσει σε κοινωνικά ή πολιτισμικά καθορισμένους ρόλους ή προσδοκίες συμπεριφοράς που αποδίδονται στο φύλο του. Οι συχνότεροι ισχυρισμοί αυτής της κατηγορίας αφορούν ομοφυλόφι-

⁵ Όσοι διαφεύγουν τη δίωξη ή την τιμωρία επειδή διέπραξαν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου δεν είναι κατ' αρχήν πρόσφυγες. Όμως η διάκριση του εγκληματία του κοινού ποινικού δικαίου από τον πρόσφυγα είναι ιδιαίτερα δύσκολη ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου είναι υπερβολική η ποινή που απειλείται για το αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου για το οποίο κρίνεται ένοχος ο ενδιαφερόμενος. Βλέπε παραγράφους 56 και 57 του *Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα*, Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html>

λους, αμφιφυλόφιλους ή τραβεστί που αντιμετώπισαν υπέρμετρη κοινωνική βία ή σοβαρή ή σωρευτική διακριτική μεταχείριση.

17. Δίωξη μπορεί να συνιστά η επιβολή σοβαρών ποινικών κυρώσεων για την ομοφυλοφιλική συμπεριφορά στις κοινωνίες που τη χαρακτηρίζουν παράνομη, όπως επίσης και για την άρνηση των γυναικών στις μουσουλμανικές κοινωνίες να καλύπτουν το πρόσωπό τους. Ακόμα και όταν οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές δεν είναι ποινικοποιημένες ο αιτών άσυλο μπορεί να αποδείξει ότι έχει βάσιμο φόβο δίωξης όταν το κράτος αντιπαρέρχεται ή ανέχεται τη διακριτική μεταχείριση ή τη βλάβη που υποφέρει ή δεν μπορεί να τον προστατεύσει αποτελεσματικά από τη διακριτική μεταχείριση.

Δουλεμπόριο για λόγους εξαναγκασμού σε πορνεία ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης ως μορφή δίωξης⁶

18. Κάποιες γυναίκες και παιδιά, θύματα του δουλεμπορίου έχουν βασικούς ισχυρισμούς για την παροχή προστασίας και αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση του 1951. Η αναγκαστική ή παραπλανητική «στρατολόγηση» των γυναικών και των παιδιών με σκοπό τον εξαναγκασμό τους στην πορνεία ή στη σεξουαλική εκμετάλλευση αποτελεί βία που στηρίζεται στο γένος ή κακομεταχείριση που μπορεί να οδηγήσει ακόμη και στο θάνατο. Μπορεί να θεωρηθεί μορφή σκληρής, απάνθρωπης, εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Επίσης, ενδέχεται να οδηγήσει σε σοβαρούς περιορισμούς του δικαιώματος των γυναικών να κυκλοφορούν ελεύθερα, αφού οι δουλέμποροι τους κατάσχουν τα διαβατήρια ή άλλα έγγραφα ταυτότητας και διαπράττουν σε βάρος τους τα αδικήματα της αρπαγής και της παράνομης κατακράτησης. Επιπλέον, γυναίκες και παιδιά, θύματα δουλεμπορίου μπορεί να αντιμετωπίζουν σοβαρές αντιδράσεις μετά τη διαφυγή τους και/ή την επιστροφή, όπως είναι αντίποινα ή αντεκδικήσεις από κυκλώματα δουλεμπόρων ή ιδιωτών, πραγματικές πιθανότητες να καταστούν εκ νέου θύματα του δουλεμπορίου, σοβαρό εξοστρακισμό από την οικογένεια και τον κοινωνικό περίγυρο ή σοβαρή διακριτική μεταχείριση. Στις εξατομικευμένες περιπτώσεις, το δουλεμπόριο για λόγους εξαναγκασμού σε πορνεία ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης μπορεί να αποτελέσει τη βάση της αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας, όταν το κράτος δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να παρέχει προστασία από την υφιστάμενη ή την επαπειλούμενη βλάβη⁷.

Όργανα δίωξης

19. Ο ορισμός του πρόσφυγα περιλαμβάνει τη δίωξη που ασκείται από κρατικά και μη κρατικά όργανα. Ενώ συνήθως η δίωξη προέρχεται από τις αρχές της χώρας καταγωγής σοβαρές πράξεις διακριτικής μεταχείρισης ή άλλες επιθετικές ενέργειες που διαπράττονται από τον τοπικό πληθυσμό ή από άλλους πολίτες μεμονωμένα μπορεί να συνιστούν δίωξη εάν είναι γνωστό ότι οι

⁶ Στα πλαίσια του παρόντος εγγράφου στον όρο «δουλεμπόριο» αποδίδεται η έννοια του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη, την Καταστολή και την Τιμωρία του Δουλεμπορίου, ειδικά των Γυναικών και των Παιδιών, με το οποίο συμπληρώθηκε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση του Διασυνοριακού Οργανωμένου Εγκλήματος του 2000. Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του προαναφερόμενου Πρωτοκόλλου ορίζει ότι «δουλεμπόριο» ανθρώπων σημαίνει «τη στρατολόγηση, τη μεταφορά, την παροχή προστασίας ή την υποδοχή προσώπων με τη χρήση απειλής ή άλλων μορφών βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, αρπαγής, παραπλάνησης, κατάχρησης εξουσίας ή εκμετάλλευσης της αδυναμίας ή με την παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων ωφελειών για την επίτευξη της συγκατάθεσης του προσώπου επί του οποίου ασκείται έλεγχος με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει τουλάχιστον την εκμετάλλευση για λόγους πορνείας ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την αναγκαστική εργασία ή τον εξαναγκασμό σε παροχή υπηρεσιών, τη δουλειά ή πρακτικές που ομοιάζουν με τη δουλειά, την υποτέλεια ή την αφαίρεση οργάνων», <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4720706c0.html>

⁷ Το δουλεμπόριο για άλλους λόγους μπορεί επίσης να συνιστά δίωξη, ανάλογα με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης.

αρχές τις ανέχονται ή αρνούνται ή αδυνατούν να προστατεύσουν αποτελεσματικά τα θύματά τους⁸.

Γ. ΣΧΕΣΗ ΑΙΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ («για λόγους»)

20. Ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης πρέπει να συνδέεται με κάποιον από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση. Δηλαδή, για λόγους «φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων». Ο λόγος της Σύμβασης πρέπει να είναι η πηγή του φόβου δίωξης αν και δεν είναι απαραίτητο να αναδεικνύεται ως η μοναδική ή η κυρίαρχη αιτία. Σε πολλές έννομες τάξεις η σχέση αιτίας και αποτελέσματος πρέπει να αποδεικνύεται ρητά (για παράδειγμα στις αγγλοσαξονικές έννομες τάξεις) ενώ σε άλλες η σχέση αυτή δεν αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης ανάλυσης αλλά εμπεριέχεται στην σφαιρική ανάλυση του ορισμού του πρόσφυγα. Σε πολλούς περί ασύλου ισχυρισμούς που στηρίζονται στη δίωξη λόγω του γένους το δύσκολο ζήτημα για τον υπεύθυνο να αποφασίσει μπορεί να μην είναι τόσο ο λόγος δίωξης στον οποίο θα στηρίξει την απόφασή του όσο η σχέση αιτίας και αποτελέσματος: ότι δηλαδή ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης οφείλεται σε κάποιον ή κάποιους από τους λόγους που αναφέρει η Σύμβαση. Ο συσχετισμός του προερχόμενου από κρατικά ή μη κρατικά όργανα φόβου δίωξης για έναν από τους λόγους που αναφέρει η Σύμβαση είναι επαρκής για την απόδειξη της απαιτούμενης προαναφερόμενης σχέσης.

21. Στις υποθέσεις όπου ο κίνδυνος δίωξης προέρχεται από μη κρατικά όργανα (δηλαδή από το σύζυγο, το σύντροφο ή άλλο μη κρατικό όργανο) για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση, η σχέση αιτίας και αποτελέσματος αποδεικνύεται ανεξάρτητα από το εάν η παράλειψη της κρατικής προστασίας στηρίζεται στη Σύμβαση. Εναλλακτικά αποδεικνύεται η προαναφερόμενη σχέση αιτίας και αποτελέσματος όταν ο φόβος δίωξης από μη κρατικά όργανα δεν οφείλεται σε κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης, αλλά στην αδυναμία ή στην έλλειψη βούλησης του κράτους να παράσχει προστασία για τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση.

Δ. ΛΟΓΟΙ ΔΙΩΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ

22. Η διασφάλιση ότι η ερμηνεία καθενός εκ των λόγων δίωξης της Σύμβασης συσχετίζεται με τη δίωξη λόγω γένους είναι σημαντική για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σε πολλές περιπτώσεις οι αιτούντες άσυλο μπορεί να αντιμετωπίζουν φόβο δίωξης για έναν από τους λόγους της Σύμβασης που τους αποδίδεται. Σε πολλές κοινωνίες για παράδειγμα θεωρείται ότι ευθυγραμμίζονται οι πολιτικές απόψεις της γυναίκας, αλλά και η φυλή, η εθνικότητα, η θρησκεία ή οι κοινωνικές σχέσεις με ό,τι πρεσβεύουν οι συγγενείς ή ο κοινωνικός περίγυρος ή η κοινότητα εν γένει.

23. Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζει κανείς ότι σε πολλές περιπτώσεις δίωξης λόγω γένους ο φόβος που επικαλείται ο αιτών άσυλο μπορεί να οφείλεται σε έναν ή περισσότερους από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση. Για παράδειγμα, ο ισχυρισμός του αιτούντα άσυλο που στηρίζεται στην παραβίαση των κοινωνικών ή θρησκευτικών κανόνων μπορεί να αναλυθεί με όρους θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Δεν απαιτείται από τον αιτούντα άσυλο να προσδιορίσει με ακρίβεια το λόγο για τον οποίο βάσιμα και δικαιολογημένα φοβάται ότι θα διωχθεί.

⁸ Βλέπε παράγραφο 65 του *Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html>

Φυλή

24. Η φυλή στα πλαίσια της ερμηνείας του ορισμού του πρόσφυγα περιλαμβάνει όλα τα είδη των εθνοτικών ομάδων που στην καθομιλουμένη αναφέρονται ως «ράτσες»⁹. Η δίωξη για λόγους φυλής μπορεί να εκφραστεί με διάφορους τρόπους σε βάρος των αντρών και των γυναικών. Για παράδειγμα, ο διώκτης μπορεί να επιλέξει να καταστρέψει την εθνοτική ταυτότητα και / ή την ευημερία της φυλετικής ομάδας σκοτώνοντας, ακρωτηριάζοντας ή διατάσσοντας τη φυλάκιση των αντρών, ενώ οι γυναίκες θεωρούμενες ως μέσο αναπαραγωγής της εθνοτικής ή της φυλετικής ταυτότητας διώκονται με διαφορετικό τρόπο, όπως είναι η σεξουαλική βία ή ο έλεγχος των γεννήσεων.

Θρησκεία

25. Σε κάποια κράτη η θρησκεία επιβάλλει συγκεκριμένους ρόλους ή κώδικες συμπεριφοράς στις γυναίκες και στους άντρες αντίστοιχα. Μια γυναίκα μπορεί να εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους θρησκείας όταν τιμωρείται επειδή αρνείται να εκπληρώσει τον προκαθορισμένο ρόλο της ή να συμμορφωθεί με τους κώδικες συμπεριφοράς. Η παράλειψη συμμόρφωσης με αυτούς τους κώδικες μπορεί να εκληφθεί ως απόδειξη ότι η γυναίκα πρεσβεύει απαράδεκτες θρησκευτικές για το καθεστώς απόψεις, ανεξάρτητα από τα πραγματικά θρησκευτικά της πιστεύω. Μια γυναίκα μπορεί να αντιμετωπίσει δίωξη λόγω των ιδιαίτερων θρησκευτικών πεποιθήσεών της ή πρακτικών ή των αποδιδόμενων σ' αυτήν πεποιθήσεων, συμπεριλαμβανομένων της άρνησής της να υποστηρίξει συγκεκριμένα πιστεύω, να ασκεί τα λατρευτικά καθήκοντα ή να εναρμονίζει τη συμπεριφορά της με τα διδάγματα της επίσημης θρησκείας.

26. Στους ισχυρισμούς δίωξης λόγω γένους συχνά διαπιστώνεται αλληλοεπικάλυψη των λόγων του φόβου που μπορεί να οφείλεται στις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις, ειδικά όταν πρόκειται για αποδιδόμενες θρησκευτικές πεποιθήσεις. Όταν οι θρησκευτικές δοξασίες επιβάλλουν συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς σε μια γυναίκα, η αντίθετη συμπεριφορά της μπορεί να εκληφθεί ως απόδειξη μιας απαράδεκτης για το καθεστώς της χώρας καταγωγής της πολιτικής πεποίθησης. Για παράδειγμα, σε κάποιες κοινωνίες ο ρόλος που επιβάλλεται στις γυναίκες μπορεί να στηρίζεται στις απαιτήσεις του κράτους ή της επίσημης θρησκείας. Οι αρχές ή άλλοι παράγοντες δίωξης μπορεί να θεωρούν την παράλειψη της γυναίκας να συμμορφωθεί με αυτό το ρόλο ως άρνηση άσκησης των λατρευτικών καθηκόντων της επίσημης θρησκείας ή πίστης σ' αυτήν. Ταυτόχρονα, η παράλειψη συμμόρφωσης μπορεί να ερμηνευθεί ως υποστήριξη απαράδεκτων πολιτικών πεποιθήσεων που απειλούν τη βασική δομή από την οποία πηγάζει η συγκεκριμένη κρατική εξουσία. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ειδικά στις κοινωνίες όπου η διαχωριστική γραμμή θρησκείας και κρατικών θεσμών, δικαίου και δογμάτων είναι δυσδιάκριτη.

Εθνικότητα

27. Η εθνικότητα δεν περιλαμβάνει μόνον την «ιθαγένεια». Αναφέρεται στη συμμετοχή σε μια εθνοτική ή γλωσσολογική ομάδα και μπορεί περιστασιακά να επικαλύπτει τον όρο «φυλή». Αν και η δίωξη λόγω εθνικότητας (όπως και η δίωξη λόγω φυλής) δεν διακρίνει ιδιαιτέρως τους άντρες ή τις γυναίκες, σε πολλές περιπτώσεις από τη φύση της δίωξης συνάγεται η ύπαρξη φόβου που οφείλεται στο γένος. Συνήθως πρόκειται για τη σεξουαλική βία που ασκείται σε βάρος γυναικών και κοριτσιών.

⁹ Βλέπε παράγραφο 68 του *Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html>

Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

28. Οι ισχυρισμοί δίωξης λόγω γένους συχνά έχουν αναλυθεί με βάση το στοιχείο της συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα καθιστώντας την αληθή έννοια του όρου αυτού υψίστης σημασίας. Όμως, σε κάποιες περιπτώσεις, η έμφαση που αποδίδεται στην κοινωνική ομάδα ως δικαιολογητική βάση του φόβου δίωξης σημαίνει ότι έχουν παραγνωρισθεί άλλες αιτίες φόβου που επίσης ισχύουν, όπως είναι η θρησκεία ή οι πολιτικές πεποιθήσεις. Κατά συνέπεια, η ερμηνεία αυτού του λόγου δίωξης δεν μπορεί να καθιστά περιττούς, ούτε να στερεί τη σημασία από τους άλλους τέσσερις λόγους που προβλέπει η Σύμβαση.

29. Έτσι, *η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι μια ομάδα ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά, πλην αυτού του κινδύνου δίωξης, ή που εκλαμβάνονται ως ομάδα από την κοινωνία. Το χαρακτηριστικό είναι συχνά έμφυτο, ανεπίδεκτο αλλαγής ή θεμελιώδες για την ταυτότητα των μελών της ομάδας, τη συνείδησή τους ή την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.*

30. Κατ' ακολουθία, το φύλο μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της κατηγορίας της κοινωνικής ομάδας. Οι γυναίκες αποτελούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικής υπο-ομάδας που καθορίζεται από έμφυτα και ανεπίδεκτα αλλαγής γνωρίσματα και συχνά απολαμβάνουν μεταχείριση διαφορετική από αυτή των αντρών. Τα χαρακτηριστικά τους τις ξεχωρίζουν ως κοινωνική ομάδα και σε κάποιες χώρες υπομένουν διαφορετικά κριτήρια και επίπεδο μεταχείρισης¹⁰. Ο ορισμός αυτός μπορεί επίσης να συμπεριλάβει τους ομοφυλόφιλους, τους αμφιφυλόφιλους ή τους τραβεστί.

31. Σε κάποιες υποθέσεις το μέγεθος της ομάδας χρησιμοποιήθηκε ως δικαιολογητική βάση άρνησης της αναγνώρισης των «γυναικών» ως ειδικής κοινωνικής ομάδας. Αυτό το επιχείρημα στερείται ουσιαστικής χρησιμότητας στο μέτρο που η αναγνώριση των υπόλοιπων τεσσάρων λόγων φόβου δίωξης δεν εξαρτάται από την παράμετρο του μεγέθους. Δεν χρειάζεται να είναι η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα συνεκτική ή τα μέλη της να εγγράφονται εκούσια σ' αυτήν, ή να κινδυνεύει κάθε μέλος της να υποστεί δίωξη. Είναι γενικά αποδεκτό ότι μπορεί να αναγνωρισθεί μια κοινωνική ομάδα ανεξάρτητα από τη δίωξη, όμως η διακριτική μεταχείριση ή η δίωξη μπορεί να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο αναγνώρισής της σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Πολιτικές πεποιθήσεις

32. Ο αιτών άσυλο θα πρέπει να αποδείξει ότι έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων (που συχνά είναι διαφορετικές από αυτές της κυβέρνησης της χώρας καταγωγής του ή τμημάτων της κοινωνίας της) ή των αποδιδόμενων σ' αυτόν πολιτικών πεποιθήσεων. Οι πολιτικές πεποιθήσεις, ως λόγος φόβου δίωξης πρέπει να ερμηνεύονται ευρέως, ώστε να ενσωματώνουν κάθε πεποίθηση, για οποιοδήποτε θέμα που αφορά στο ο μηχανισμό του κράτους, στην κυβέρνηση, στην κοινωνία ή στην πολιτική. Μπορεί να περιλαμβάνουν και πεποιθήσεις σχετικές με τους ρόλους του γένους. Περιλαμβάνουν επίσης την αντικομφορμιστική συμπεριφορά του διωκόμενου με βάση την οποία ο διώκτης αποδίδει πολιτικές πεποιθήσεις στο θύμα του. Με αυτήν την έννοια δεν υπάρχουν αυτές καθαυτές αμιγώς πολιτικές ή μη πολιτικές δραστηριότητες, αλλά η φύση τους εξαρτάται από το πλαίσιο της υπόθεσης. Όμως, ο περί ασύλου ισχυρισμός που στηρίζεται στο φόβο δίωξης λόγω πολιτικών πεποιθήσεων προϋποθέτει ότι ο αιτών την προστασία έχει ή θεωρείται ότι έχει πεποιθήσεις που δεν είναι ανεκτές από τις αρχές ή την κοινωνία και οι οποίες επικρίνουν τις πολιτικές, τις παραδόσεις ή τις μεθόδους. Επίσης προϋποθέτει ότι αυτές οι πεποιθήσεις έχουν ήδη υποπέσει ή θα μπορούσαν να υποπέσουν στην

¹⁰ Στο Πόρισμα Νο. 39 (1985) με θέμα «Γυναίκες Πρόσφυγες και Διεθνής Προστασία των Προσφύγων» η Εκτελεστική Επιτροπή προτρέπει «τα κράτη ... να υιοθετήσουν την ερμηνεία ότι οι γυναίκες αιτούσες άσυλο που αντιμετωπίζουν εξευτελιστική ή απάνθρωπη μεταχείριση επειδή έχουν παραβιάσει τα ήθη της κοινωνίας στην οποία ζουν μπορεί να θεωρηθούν ότι αποτελούν ειδική «κοινωνική ομάδα» με την έννοια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων».

αντίληψη των αρχών ή των ενδιαφερόμενων μερών της κοινωνίας ή ότι αποδίδονται στον αιτούντα άσυλο. Δεν είναι πάντα αναγκαίο να έχει εκφρασθεί η πολιτική πεποίθηση ή να έχει υποφέρει ήδη ο αιτών άσυλο από δίωξη ή από οιασδήποτε μορφής διακριτική μεταχείριση. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κριτήριο του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης θα αξιολογηθεί εκ του αποτελέσματος που συνεπάγεται για τον αιτούντα άσυλο η επιστροφή στη χώρα καταγωγής του.

33. Η εικόνα του πολιτικού πρόσφυγα ως ανθρώπου που διαφεύγει τη δίωξη λόγω της συμμετοχής του σε πολιτικές δραστηριότητες δεν αντανακλά πάντα την πραγματικότητα των εμπειριών που βιώνουν οι γυναίκες σε κάποιες κοινωνίες. Συνήθως οι γυναίκες εμπλέκονται λιγότερο σε σχέση με τους άντρες σε πολιτικές δραστηριότητες ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου και συχνά ασχολούνται σε «χαμηλού επιπέδου» πολιτικές δραστηριότητες οι οποίες αντανακλούν τους κυρίαρχους ρόλους του γένους. Για παράδειγμα οι γυναίκες μπορεί να απασχολούνται στην παροχή ιατρικών φροντίδων στους ασθενείς επαναστάτες στρατιώτες, στη στρατολόγηση οπαδών ενός κόμματος ή στην προετοιμασία και στη διανομή φυλλαδίων. Συχνά στις γυναίκες αποδίδονται οι πολιτικές απόψεις των οικογενειών τους ή των αντρών συγγενών τους και υπομένουν διώξεις λόγω των δραστηριοτήτων των αντρών του κοινωνικού και συγγενικού τους περιβάλλοντος. Και ενώ το στοιχείο αυτό μπορεί να αναλυθεί στο πλαίσιο των αποδιδόμενων πολιτικών πεποιθήσεων μπορεί επίσης να εξετασθεί υπό το φως της δίωξης που οφείλεται στη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, που είναι «η οικογένεια». Αυτοί οι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω γένους.

34. Εξίσου σημαντικό στοιχείο στις υποθέσεις όπου εκφράζεται φόβος δίωξης λόγω γένους είναι η παραδοχή ότι μια γυναίκα μπορεί να αρνείται να δραστηριοποιηθεί σε κάποιους τομείς όπως είναι η παροχή γευμάτων σε στρατιώτες των εθνικών ενόπλων δυνάμεων, στάση που μπορεί να ερμηνευθεί από τους διώκτες ως υποστήριξη αντίθετων πολιτικών πεποιθήσεων.

III. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ¹¹

35. Οι αιτούντες άσυλο που επικαλούνται φόβο δίωξης για λόγους γένους και ιδιαίτερα οι επιζήσαντες βασανιστηρίων ή τραυματικών εμπειριών έχουν ανάγκη υποστηρικτικό περιβάλλον που τους εξασφαλίζει τον εμπιστευτικό χαρακτήρα των περί ασύλου ισχυρισμών τους. Κάποιοι, νοιώθοντας ντροπή για όσα υπέστησαν, ή λόγω των τραυματικών εμπειριών, μπορεί να δι-

¹¹ Το κεφάλαιο αυτό του παρόντος εγγράφου στηρίζεται στις πολύτιμες εγκυκλίους που έχουν εκδώσει διάφορα κράτη και άλλοι παράγοντες που ασχολούνται με θέματα ασύλου. Ειδικότερα, πολύτιμες πληροφορίες προέρχονται από τα εξής έγγραφα :

- «Συμβουλές προς τους Αξιωματούχους του Ασύλου που Κρίνουν Αιτήματα Ασύλου Γυναικών (Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης των ΗΠΑ, 26.5.1995).

- «Αιτούντες Άδεια Εισόδου στη Χώρα για Λόγους Ασύλου ή για Ανθρωπιστικούς Λόγους : Κατευθυντήριες Οδηγίες για Ζητήματα Γένους προς τους Υπεύθυνους να Αποφασίζουν» (Τμήματα Μετανάστευσης και Ανθρωπιστικών Υποθέσεων, Αυστραλία, Ιούλιος 1996).

- «Κατευθυντήριες Αρχές 4 για τις Γυναίκες Αιτούσες Άσυλο που εκφράζουν Φόβο Δίωξης λόγω του Γένους : Ενημερωμένη Έκδοση» (Επιτροπή Μετανάστευσης και Προσφύγων, Καναδάς, 13.11.1996).

- «Θέση για τις Γυναίκες Αιτούσες Άσυλο» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους, Δεκέμβριος 1997).

- «Κατευθυντήριες Αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου που Στηρίζονται στο Γένος» (Νομική Ομάδα για τις Γυναίκες Πρόσφυγες, Ιούλιος 1997).

- «Κατευθυντήριες Αρχές για τα Αιτήματα Ασύλου που Στηρίζονται στο Γένος» (Εθνικό Συμβούλιο για τα Θέματα Προσφύγων, Νότιος Αφρική, 1999).

- «Κατευθυντήριες Αρχές για τα Αιτήματα Ασύλου που Στηρίζονται στο Γένος» (Δευτεροβάθμια Επιτροπή Μετανάστευσης, Ηνωμένο Βασίλειο, Νοέμβριος 2000).

- «Δίωξη που Οφείλεται στο Γένος: Κατευθυντήριες Αρχές για την Αξιολόγηση και την Έρευνα των Αναγκών Προστασίας των Γυναικών» (Επιτροπή Μετανάστευσης, Τμήμα Νομικής Πρακτικής, Σουηδία, 28.3.2001).

στάζουν να αναφέρουν την πραγματική έκταση της δίωξης που υπέφεραν ή φοβούνται. Μπορεί να συνεχίζουν να φοβούνται τα πρόσωπα που ασκούν εξουσία ή την απόρριψη και/ή τα αντίποινα για την οικογένειά τους και / ή την κοινότητά τους.

36. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, και για να διασφαλισθεί η προσήκουσα εξέταση των ισχυρισμών φόβου δίωξης λόγω γένους, ειδικότερα των γυναικών, στα πλαίσια της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα θα πρέπει να εφαρμόζονται τα ακόλουθα μέτρα:

i) Η συνέντευξη με τις γυναίκες αιτούσες άσυλο πρέπει να διεξάγεται κατ' ιδίαν, χωρίς να είναι παρόντα τα άρρενα μέλη της οικογένειας, ώστε να έχουν πραγματικά τη δυνατότητα να εκθέσουν την υπόθεσή τους. Δικαιούνται να γνωρίζουν ότι οι ισχυρισμοί τους μπορεί να συνιστούν φόβο δίωξης για τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση και κατά συνέπεια ότι μπορεί αυτοτελώς να αναγνωριστεί ότι συντρέχουν στο πρόσωπό τους οι προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα.

ii) Είναι καίριας σημασίας η ενημέρωση των γυναικών για τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και για τις προϋποθέσεις πρόσβασης σε αυτήν καθώς και η παροχή νομικών συμβουλών, με τρόπο και σε γλώσσα που κατανοούν.

iii) Οι αιτούντες άσυλο πρέπει να ενημερώνονται για τη δυνατότητα να επιλέξουν διερμηνέα και υπεύθυνο συνέντευξης του ίδιου με αυτούς φύλου. Δηλαδή, γυναίκες αξιωματούχοι πρέπει να διεξάγουν τη συνέντευξη καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα με γυναίκες αιτούσες άσυλο. Οι υπεύθυνοι της συνέντευξης και οι διερμηνείς πρέπει να γνωρίζουν και να κατανοούν τις πολιτισμικές ή θρησκευτικές ευαισθησίες ή τα ιδιαίτερα προσωπικά χαρακτηριστικά του αιτούντα άσυλο όπως είναι η ηλικία και το επίπεδο της μόρφωσης.

iv) Το ανοικτό και ήρεμο περιβάλλον είναι συνήθως καίριας σημασίας για τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στον υπεύθυνο της συνέντευξης και τον αιτούντα άσυλο και συχνά συμβάλει στην αποκάλυψη ευαίσθητων και προσωπικών πληροφοριών. Το δωμάτιο όπου διεξάγεται η συνέντευξη πρέπει να είναι διαρρυθμισμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να ενθαρρύνει τη συζήτηση, να προάγει τον εμπιστευτικό χαρακτήρα της συνέντευξης και να ελαχιστοποιεί κάθε πιθανότητα εκλαμβανόμενης ανισορροπίας δυνάμεων.

v) Ο υπεύθυνος της συνέντευξης και ο διερμηνέας πρέπει να αφιερώνουν χρόνο για να συσταθούν στον αιτούντα άσυλο, να εξηγήσουν τους ρόλους τους και τον ακριβή σκοπό της συνέντευξης. Ο αιτών άσυλο χρειάζεται τη διαβεβαίωση ότι οι ισχυρισμοί του θα τύχουν της πλέον εμπιστευτικής μεταχείρισης και ότι οι πληροφορίες που θα αποκαλύψει δεν θα μεταφερθούν στα μέλη της οικογένειάς του. Εξίσου σημαντικό για τον υπεύθυνο της συνέντευξης είναι να ενημερώσει τον αιτούντα άσυλο ότι δεν είναι αρμόδιος για την παροχή ψυχο-κοινωνικών υπηρεσιών.

vi) Ο υπεύθυνος της συνέντευξης πρέπει να παραμείνει ουδέτερος, συμπονετικός και αντικειμενικός στη διάρκεια της συνέντευξης και να αποφεύγει σωματικές ή άλλες κινήσεις που μπορεί να εκλαμβάνονται ως απειλητικές ή πολιτισμικά απρεπείς ή ακατάλληλες. Υποχρεούται επίσης να επιτρέπει στον αιτούντα άσυλο να παρουσιάζει τους ισχυρισμούς τους χωρίς να τον διακόπτει.

vii) Τόσο οι ανοικτού – κλειστού τύπου όσο και ειδικές ερωτήσεις συμβάλουν στην αποκάλυψη ζητημάτων που αφορούν στο φόβο δίωξης λόγω γένους και γι' αυτό πρέπει να ενσωματώνονται σε όλες τις συνεντεύξεις ασύλου. Για παράδειγμα, οι γυναίκες που έχουν εμπλακεί σε έμμεσες πολιτικές δραστηριότητες ή που υπέστησαν διώξεις λόγω των αποδιδόμενων σ' αυτές πολιτικών πεποιθήσεων δεν αποκαλύπτουν με άνεση τις σχετικές πληροφορίες στα πλαίσια της συνέντευξης καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα λόγω της αρρενο-κεντρικής φύσης των ερωτήσεων. Οι γυναίκες αιτούσες άσυλο μπορεί να παραλείψουν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούν «βασανιστήρια» όταν καλούνται να απαντήσουν για τη μορφή δίωξης που φοβού-

νται (όπως βιασμό, σεξουαλική κακοποίηση, κλειτοριδεκτομή, «βεντέτες», αναγκαστικό γάμο κλπ).

viii) Ειδικά για τα θύματα της σεξουαλικής βίας ή άλλων μορφών τραυματικών εμπειριών, μια δεύτερη ή και άλλες συνεντεύξεις μπορεί να είναι απαραίτητες προκειμένου να αποκαλυφθεί η αλήθεια και να δοθούν όλες οι αναγκαίες πληροφορίες. Στις περιπτώσεις αυτές, οι υπεύθυνοι της συνέντευξης πρέπει να κατανοούν τις τραυματικές εμπειρίες και τη συγκινησιακή φόρτιση των αιτούντων άσυλο και υποχρεούνται να διακόπτουν τη συνέντευξη όταν ο αιτών άσυλο πιέζεται ψυχολογικά.

ix) Όταν προβλέπεται ότι μια ιδιαίτερη περίπτωση μπορεί να στηρίζεται σε φόβο δίωξης λόγω γένους απαιτείται η κατάλληλη προετοιμασία, η οποία συμβάλει στη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης και εχεμύθειας ανάμεσα στον αιτούντα άσυλο και στον υπεύθυνο της συνέντευξης και επιτρέπει στο δεύτερο να υποβάλει τις σωστές ερωτήσεις και να χειριστεί τα προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν στη διάρκεια της συνέντευξης.

x) Σχετικά με τα αιτήματα ασύλου των γυναικών θα πρέπει επίσης να συλλέγονται οι πληροφορίες που αφορούν στη χώρα καταγωγής τους και ειδικότερα στη θέση της γυναίκας ενώπιον του νόμου, στα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών, στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματά τους, στα πολιτισμικά και κοινωνικά ήθη της χώρας και στις συνέπειες της παραβίασής τους, στην επικράτηση παρόμοιων επιζήμιων παραδοσιακών πρακτικών, στη συχνότητα και στους τύπους της βίας που ασκείται σε βάρος των γυναικών, στη προστασία που τους παρέχεται, στην τιμωρία που προβλέπεται για τους αυτουργούς της βίας και στους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει μια γυναίκα όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της μετά την υποβολή του αιτήματος ασύλου.

xi) Η αξιοπιστία των γυναικών αιτουσών άσυλο δεν πρέπει να εξαρτάται από τον τύπο και το επίπεδο της συγκίνησης που εκδηλώνουν όταν διηγούνται τις εμπειρίες τους. Οι υπεύθυνοι της συνέντευξης και οι υπεύθυνοι να αποφασίσουν επί των αιτημάτων ασύλου πρέπει να κατανοούν ότι οι πολιτισμικές διαφορές και οι τραυματικές εμπειρίες παίζουν σημαντικό και περίπλοκο ρόλο στον καθορισμό της συμπεριφοράς. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να είναι φρόνιμο να αναζητηθούν αντικειμενικές ψυχολογικές ή ιατρικές αποδείξεις. Δεν είναι αναγκαίο να αποδεικνύονται οι λεπτομέρειες της πράξης του βιασμού ή της σεξουαλικής επίθεσης, αρκεί να αποδειχθούν τα γεγονότα που οδήγησαν σ' αυτές τις πράξεις και έπειτα, για την πράξη καθαυτή, οι εν γένει περιστάσεις και λεπτομέρειες (όπως είναι η χρήση όπλων, λέξεων ή φράσεων των αυτουργών, ο τύπος της επίθεσης, ο χρόνος και ο τόπος που συνέβη, οι λεπτομέρειες για τους αυτουργούς, όπως για παράδειγμα εάν ήσαν στρατιώτες ή πολίτες κλπ) καθώς και το κίνητρο του αυτουργού. Υπογραμμίζεται ωστόσο ότι σε κάποιες περιπτώσεις η γυναίκα μπορεί να αγνοεί τους λόγους της κακοποίησης.

xii) Όταν είναι αναγκαίο πρέπει να ενεργοποιούνται μηχανισμοί παραπομπής σε ψυχο-κοινωνικές συμβουλευτικές και άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες. Η κάλλιστη πρακτική συνιστά την παρουσία ψυχο-κοινωνικών συμβούλων που συνδράμουν τον αιτούντα άσυλο πριν και μετά τη συνέντευξη.

Αποδεικτικά στοιχεία των περί ασύλου ισχυρισμών

37. Αν και δεν απαιτείται κανένα έγγραφο αποδεικτικό στοιχείο για να αναγνωριστεί από τις αρχές το καθεστώς του πρόσφυγα, οι πληροφορίες που αφορούν στην πρακτική των χωρών καταγωγής των αιτούντων άσυλο μπορεί να υποστηρίζουν την απόφαση που λαμβάνεται σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Σχετικά με τους ισχυρισμούς φόβου δίωξης που στηρίζεται στο γένος είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται ότι μπορεί να μην υπάρχουν οι συνηθισμένες μορφές αποδεικτικών μέσων που επικαλούνται και προσκομίζουν οι αιτούντες προστασία λόγω φόβου δίωξης που

οφείλεται σε κάποιον άλλον από τους τέσσερις λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση. Στατιστικά στοιχεία ή εκθέσεις για τα περιστατικά της σεξουαλικής βίας μπορεί να μην υπάρχουν, είτε γιατί τα θύματα παραλείπουν να τα αναφέρουν στις αρμόδιες αρχές είτε επειδή οι αρμόδιες αρχές απέχουν από την άσκηση ποινικής δίωξης. Εναλλακτικές μορφές αποδεικτικών μέσων μπορεί να είναι χρήσιμες, όπως οι μαρτυρίες άλλων γυναικών που βρέθηκαν σε παρόμοιες καταστάσεις ή οι προφορικές μαρτυρίες μη κυβερνητικών ή διεθνών οργανισμών ή ανεξάρτητων ερευνητών.

IV. ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

38.Ανάλογα με την έννομη τάξη δύο είναι οι γενικές τάσεις των κρατών προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της εφαρμογής του προσφυγικού δικαίου και ειδικότερα του ορισμού του πρόσφυγα με τρόπο ευαισθητοποιημένο στους ισχυρισμούς φόβου δίωξης λόγω γένους. Κάποια κράτη έχουν ενσωματώσει νομικές ερμηνευτικές αρχές και / ή διαδικαστικές εγγυήσεις στη νομοθεσία τους, ενώ άλλα προτίμησαν την ανάπτυξη πολιτικής και νομικών αρχών από τους υπεύθυνους να κρίνουν τα αιτήματα ασύλου. Η Ύπατη Αρμοστεία ενθαρρύνει τα κράτη που δεν το έχουν ακόμα πράξει να υιοθετήσουν μέτρα για την εφαρμογή του προσφυγικού δικαίου και των σχετικών διαδικασιών λαμβάνοντας υπόψη την παράμετρο των ισχυρισμών φόβου δίωξης που στηρίζονται στο γένος και εκφράζει την βούλησή της να τους παρέχει οιαδήποτε συνδρομή γι' αυτό το σκοπό.

Γενεύη, 7.5.2002